

Povoroznyuk R. V., Cand.Phil.Sci., Associate Professor, Doctoral Candidate,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

MEDICAL QUESTIONNAIRES AS A TRANSLATION UNIT

The article deals with strategies of rendering medical questionnaires, typical problems of their adapting to the understanding of representatives of the foreign-language and culture settings, special requirements of translation's adequacy.

Keywords: *medical questionnaires, adaptation and validation, translator's competence, cross-cultural equivalence, adequacy.*

УДК 81.512.161'373

Покровська І. Л., к. філол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ФОРМУВАННЯ СУФІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ОСМАНСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена аналізу процесу зародження та формування системи суфійських термінів в османській мові. У дослідженні відповідно до семантичних показників здійснюється класифікація лексики, якою користувалися суфії. Особливу увагу приділено процесу сакралізації та трансформації значень при утворенні суфійських термінів.

Ключові слова: *суфійські терміни, трансформація значення, сакралізація, османська мова.*

Мова суфіїв, або суфійська лексика, виникла разом із суфізмом – філософією життя, яка передбачає слідування певним канонам та правилам поведінки, спрямованим на досягнення духовних ідеалів [3, 1246]. Метою такого релігійного містицизму є внутрішнє задоволення та поєднання з Абсолютом (Всевишнім). Спеціальні терміни суфії вживали як у повсякденному спілкуванні, так і в листах, оповідях. Для емоційно-експресивного вираження своїх почуттів та думок суфії послуговувалися поезією. У турецькій літературі найбільш яскравими представниками тасавуфського напрямку можемо назвати Галіба Деде, Набі, Несімі, Ніязі Мисрі, Юнуса Емре, Фузулі, які використовували образи жінки, соловейка, троянди, вогню, вина для вираження містичних мотивів суфізму.

У наші часи для розуміння суфійської лексики турецькі лексикографи створюють окремі словники суфійських термінів, серед яких можемо виокремити термінологічний словник Сейїда Джафера Седжаді (“Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü”), який вперше був видрукований у 1960 році, потім перевиданий з доповненнями у 1983 та 2007 році [5], словник Есема Джебеджіоглу “Суфійські терміни та фразеологізми”

(“Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü”) [2], словник Сулеймана Улудага “Словник суфійських термінів” (“Tasavvuf terimleri sözlüğü”) [8], османо-турецький словник (“Osmanlıca Türkçe Lügat”) [6], які містять тлумачення термінів, що були в активному вжитку суфіїв.

Актуальність дослідження. У світлі вивчення взаємозв’язку мови та релігії вивчення процесу формування суфійської лексики як елементу релігійного буття певної групи населення Османської імперії займає значне місце. Походження більшості суфійських термінів лишається невивченим. Загалом, деякі одиниці були запозичені з Корану та *хадисів*, проте значна частка аналізованого лексичного матеріалу – це переосмислені одиниці загальноновживаного мовного фонду, аргументоване доведення чого сприятиме визначенню впливу свідомості та підсвідомості етносу на формування мовних знаків.

Мета дослідження полягає у визначенні сфери походження й ступені сакралізації суфійських лексичних одиниць в османській мові. Для реалізації зазначеної мети передбачається виконання таких завдань, як виокремлення основного корпусу суфійських термінів, тлумачення трансформації їхнього значення, визначення їх прагматичного потенціалу в творах поетів-суфіїв.

Об’єктом наукової розвідки є суфійська термінологія османської мови, а **матеріалом** – словники суфійських термінів та тексти суфійського спрямування, які належать перу середньовічних поетів.

Науковці, які працюють в галузі соціальних та природничих наук, послуговуються спеціальною системою лексичних одиниць, які вживаються для вираження характерних для певної галузі науки понять. Такі одиниці називаються *термінами* (тур. *terim, istlah*). Терміни мають здатність утворюватися із загальноновживаних лексем, які з часом втрачають своє словникове значення і набувають вузькоспеціалізованого. Наприклад, слова *ніст* (тур. *oğuc*) і *мусульманський намаз* (тур. *namaz*) пов’язані зі словами ‘тримати’, ‘утримуватися’ й ‘молитися’, при цьому кожне утримування та молитва не можуть іменуватися постом та намазом [7, 7].

Зазначені положення значною мірою стосуються тасаввуфських лексем. Поети-суфії використовували в метафоричному та метонімічному значеннях певні слова, які з часом набули символічних конотацій та перейшли в розряд так званих суфійських термінів:

*Dört Kitabun manisi bellüdür bir elifde
Sen elifi bilmezsin bu nice okumadur.*

Переклад: *Значення Чотирьох книг відоме в одному аліфі,
Як же це читати, якщо ти не знаєш аліфа?* [1, 133].

У релігійній суфійській літературі *аліф* (букв. *elif*) вживається для символізації *вахдету* (букв. *vahdet* – ‘єдність, цілісність Аллаха’). Суфії вважали, що літери утворилися з крапки і їх об’єднуючим елементом є власне *аліф*. Літера *аліф*, яка розпочинає арабську абетку, вживається на позначення Абсолюта. Крім того, турецький народний поет-суфій Юнус Емре у своїх поетичних творах зазначає, що значення усіх чотирьох книг (Псалтирю, Старого Завіту, Біблії та Корану) зашифроване у першій літері теоніму *Аллах*.

Терміни суфійського походження підлягають тематичній класифікації відповідно до їх ролі в позначенні певних явищ суфійської філософії:

1-Терміни на позначення представників тарикатів та їх ступенів (*abdal* (букв. мн. від лексеми *bedel* – ‘ціна, вартість’) – ‘бродячий дервіш’, *arif* (букв. обізнаний, знаючий) – ‘суфій, який у всьому послуговується волею Аллаха, *hadim* (букв. прислужник) – ‘особа, яка не є дервішем, проте готова допомагати суфіям’, *derviş* (букв. бідний) – ‘дервіш’, *ham* (букв. незрілий, неспілий, сирий) – ‘початківець суфійського вчення’, *insan-ı kamil* (букв. досконала людина) – ‘людина, яка усіма своїми діями служить Аллаху’, *mürşid* (букв. керівник, гід, поводитир) – ‘той, хто вказує шлях у суфізмі, вчитель’, *miskin* (букв. слабкий, бідний) – ‘дервіш, досконала людина’, *mürit* (букв. той, хто хоче, бажає) – ‘дервіш, який увійшов до певного тарикату, раб шейха’, *şeyh* (букв. літній, старий) – ‘голова дервішів у тарикаті’).

Слід особливо наголосити, що лексема *derviş*, яка є однією з основоположних мовних одиниць на вираження суфійської філософії походить від однокореневого перського слова *бідний*. Така етимологія пов’язана з тим, що дервіші сторонилися матеріальних цінностей і надавали перевагу надзвичайного скромному способу життя. Вчителем та наставником дервішів вважався *şeyh*, засновником певного суфійського тарикату – *pir* (букв. великий, старий).

В одному зі своїх “Ілахі” відомий турецький народний поет-суфій Юнус Емре живає епітет *miskin* (суф. термінологія дервіш) по відношенню до себе:

Miskin Yunus biçareyem başdan ayağa yareyem
Dost ilinden avareyem gel gör beni aşk neyledi

Переклад: *Дервіш Юнус – у безвиході, поранений увесь,*
Далеко від друзів, прийди, поглянь, що зробила любов [1, 139].

Юнус Емре в наведених рядках відображає свою слабкість і безсилість перед Аллахом, звертається до Всевишнього за допомогою.

До цієї групи слід також віднести осіб, причетних до суфійських вчень (*dilber* (букв. коханий) – ‘Всевишній коханий’, *nigar* (букв. гарна, як намальована) – ‘божественний коханий’):

Şems nigarun vuslatı yolında üryan olıban
Vasıl oldu ölmeye her kişinin irfanı yok

Переклад: *Для того, аби поєднатися зі сходящим на сонце божественним коханим,*
У всіх вистачить терпіння, щоб не померти [1, 176].

2-Терміни на позначення певних обрядових місць: *teyhane* (букв. місце збору друзів) – ‘приміщення для зібрання муршідів’, *teydan* (букв. майдан) – ‘назва місця в мевлевітських та бекташитських сектах, у якому здійснюються суфійські ритуали’:

Meydanında dar durmuş köçekler
Çalınur koç kurbanlara biçaklar
Döğünür kudüm açılır sancaklar
Tuğlar gelür şahum Abdal Musa’ya

Переклад: *Зібралися на майдані всі дервіші,
Ріжуть тут жертовних баранів,
Грають на кудюмах (кудюм – назва музичного інструменту),
розгортають знамена,
До Абдала Муси наближаються справжні візирі [1, 164].*

3-Терміни на позначення одягу суфіїв: *cübbe* (букв. широкий та довгий зовнішній одяг) – ‘накидка, яку носять суфії’, *hırka* (букв. верхній одяг з рукавами із вовни) – ‘одяг дервішів з довгими рукавами та без комірця’, *sarik* (букв. головний убір, який накручують на голову) – ‘головний убір суфіїв’:

*Dervişlik hırkada tacda değıldir
İsilik oddadır saçta değıldir*

Переклад: *Основа суті дервіша – не в хирці і не в короні,
Основне тепло – це вогонь, аж ніяк не волосся [1, 172].*

4-Терміни, пов’язані з певними станами у суфізмі: *cezbe* (букв. притягування, наближення) – ‘процес наближення раба до Аллаха’, *hakikat* (укр. істина) – ‘найвищий ступінь, якого досягають у релігійному житті’, *kabz* (букв. тримання, притримування) – ‘надія і страх – два стани у суфізмі, які настають після радості та хвилювання’, *marifet* (букв. інформація, знання) – ‘дані, які отримують суфії в результаті переживання й відчуття різних духовних станів’, *neşe* (букв. радість, хороший настрій) – ‘стан отримання задоволення від духовних красот та душевних задоволень’, *tarikât* (букв. шлях) – ‘шлях, яким слідує відповідно до певних правил та церемоній з метою досягнення та пізнання Аллаха’, *şeriat* (букв. канал для води; дорога, якою йдуть верблюди до водопою) – ‘звід релігійних правил, пов’язаних із вдосконаленням духовного світу людини’, *sebil* (букв. уял) – ‘місце роздачі води при дорозі в ім’я Аллаха’.

Основними станами суфізму вважаються *şeriat*, *tarikât*, *hakikat*, *marifet*, які суфії іменують, як ‘четверо дверей’ (букв. dört kapı):

*Şeriat, tarikât, yoldur varana,
Hakikat, marifet ondan içeri*

Переклад: *Шаріат – для того, хто дістанеться тарікату,
Лише після цього – хакікат, маріфет [1, 148].*

5-Терміни, пов’язані з поведінкою та звичаями суфіїв: *gülbang* (букв. щebetання) – ‘молитва, яку співають хором’, *takva* (букв. страх, остерігання) – ‘остерігатися гніву Аллаха, намагатися уникати поведінки, яка може стати підставою для покарання’, *uzlet* (букв. бути осторонь буденних справ, жити незалежним життям) – ‘вести аскетичний спосіб життя, жити в безлюдних місцях, утримуватися від гріхів’, *ziht* (букв. поводитися холодно, відвертатися, сторонитися) – ‘віддалитися від світу з метою поєднання з Аллахом’.

Окремо слід відзначити про групу лексичних одиниць, характерних для класичного ісламу, які набули специфічних значень у суфійській термінології. Зокрема, лексема *mescid* у мусульманській термінології позначає невелику мечеть, у якій здійснюють намаз. У суфійському світі *mescid* – 1. Місце в *текке* (обителі дервішів) для виконання намазу. 2. Серце рабів Всевишнього.

Таким самим чином сакронім *uçmak* (тур. *cennet* – букв. рай) у суфізмі позначає ‘духовний рай’, ‘відчуття, які сприймаються серцем без посередництва тіла’:

*Kişi bile söz demini dimeye sözüñ kemini
Bu cihan cehennemini sekiz uçtağ ide bir söz*

Переклад: *Людина, не знаючи, що точно сказати, не повинна казати лихого, Навіть одне [хороше] слово перетворює цей пекельний світ на рай* [1, 143].

Отже, на основі аналізу зібраної картотеки суфійських термінів цілком викреслюється загальна тенденція виникнення суфійських термінів: переважна більшість специфічних для суфіїв одиниць утворилася в результаті набуття спеціального сакрального значення світськими лексемами й одиницями на позначення реалій мусульманського життя. **Перспективи подальших досліджень** полягають у визначенні місця суфійських термінів у системі релігійної термінології турецької мови та здійсненні етнолінгвістичного аналізу тасаввуфських поетичних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Artun E. Dini-Tasavvufi Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri/ E.Artun. – Adana: Karahan Kitabevi, 2011.
2. Cebecioğlu E. Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü / E. Cebecioğlu. – Siteye giriş şekli: http://dosyalar.semazen.net/e_kitap.
3. Doğan M. Büyük Türkçe Sözlük / M. Doğan. – İstanbul: Pinar Yayınları, 2005. – 1424 s.
4. Gölpınarlı A. Tasavvuftan dilimize geçen Deyimler ve Atasözleri / A. Gölpınarlı. – İstanbul: İnkılap, 2004. – 384 s.
5. Gölpınarlı A. Tasavvuf/ A.Gölpınarlı. – İstanbul: Milenyum Yayınları, 2012. – 229 s.
6. Osmanlıca Türkçe Lügat. – İstanbul: Hisar Yayınevi, 1999. – 1000 s.
7. Seyyid C.S. Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü/ C.S. Seyyid. – İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007. – 536 s.
8. Uludağ S. Tasavvuf Terimleri Sözlüğü/ S.Uludağ. – İstanbul: Kabcacı yayıncılık, 2012. – 438 s.

Стаття надійшла до редакції 22.04.2014.

Покровская И. Л., к. филол. н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Т.Г. Шевченко, г. Киев

ФОРМИРОВАНИЕ СУФИЙСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ В ОСМАНСКОМ ЯЗЫКЕ

Статья посвящена анализу процесса зарождения и формирования системы суфийских терминов в османском языке. Разработана семантическая классификация лексики, которой пользовались суфии. Особое внимание уделено процессу сакрализации и трансформации значений при образовании суфийских терминов.

Ключевые слова: *суфийские термины, трансформация значений, сакрализация, османский язык.*

Покровская И. Л., Cand.Phil.Sci., Associate Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE FORMATION OF SUFI TERMINOLOGY IN THE OTTOMAN LANGUAGE

This article is devoted to the analysis of the emergence and the formation of the Sufi terms system in the Ottoman language. The author proposes the detailed classification of the lexemes, which were used by the Sufies, according to their semantic meanings. The main attention is paid to the process of the sacralization and meaning transformation within the Sufi terms.

Key words: *Sufi terms, transformation of the meanings, sacralisation, the Ottoman language.*

УДК 811.133.1'42:17.018.22:341.76 Л.Фабіуса

Пономаренко О. В., докторант, доц., к.філол. н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРТУАЛЬНОГО КАНОНУ ФРАНЦУЗЬКОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВІТІВ Л.ФАБІУСА)

У статті на матеріалі твітів Л. Фабіуса представлені деякі лінгвопрагматичні особливості функціонування дипломатичного дискурсу Франції у Твіттері. Об'єктами аналізу стали концепти, цінності, елементи інтердискурсивності й запозичення, етноспецифічні та етномарковані одиниці.

Ключові слова: *дипломатичний дискурс, віртуальна комунікація, твіт.*

Для сучасної лінгвістики наразі залишаються актуальними тенденції дослідження віртуальної комунікації в цілому та в окремих специфічних і професійних дискурсах зокрема. Оскільки нашим науковим інтересом є вивчення особливостей спілкування дипломатів у віртуальному вимірі, що узгоджується із загальною науковою парадигмою, вважаємо за доцільне представити тут результати філологічної розвідки, яка стала продовженням раніше здійснюваного аналізу (*див. статтю О.П.*). Як і в попередньому випадку, всі приклади, що ілюструють дослідження (*подані у вигляді лише контенту із зазначенням дати їх створення задля заощадження обсягу статті*), – це твіти з єдиного джерела: франкомовної сторінки особистого офіційного акаунта Міністра закордонних справ Франції як посадовця-дипломата й державного функціонера [<https://twitter.com/LaurentFabius>].